

VATAN ŞAİRİ BAHTİYAR VAHAPZADE

Bahtiyar Vahapzade, a Poet of His Land

Şuayip KARAKAŞ*

Özet

Azerbaycanlı Şair Bahtiyar Vahapzade, yazdığı Şiirlerle nesillere vatan sevgisini öğreten bir Şairdir. Zengin bir vatan edebiyatının sahibidir. Şiirlerinde, ömrünün son yıllarına kadar vatani Azerbaycan'ın 20. yüzyıldaki ıstıraplarla dolu hayatını terennüm etmiştir. Şiirleri kronolojik olarak değerlendirilecek olursa, Sovyet döneminde yazdığı eserlerinde, Sovyet vatan anlayışına inat milli vatan anlayışını, Azerbaycan'ın bölünmüş olmasından duyduğu ıstırapı, Rus emperyalizminin milli ruh üzerindeki tahribatını, vatanın güzelliklerini; Sovyet sonrası yazdığı Şiirlerde ise Karabağ'ın Ermeni işgaline maruz kalmasından duyduğu kederi terennüm ettiği görülür.

Anahtar kelimeler: Bahtiyar Vahapzade, Sovyet Şiiri, Sovyet ideolojisi

Abstract

Azerbaijani poet Bahtiyar Vahapzade was a poet who taught love of land to the new generations with his patriotic poems. He in his poems he depicted the sufferings of his land in 20th century. In the cronological view, in Soviet times he wrote about his love of land and people, his suffering about the divided state of Azerbaijan and the negative impact of Russian imperialism on Azerbaijan national identity. In the post soviet period he mostly wrote about his suffering for Karabag which is invaded by Armenia.

Key Words: Bahtiyar Vahapzade, poetry of soviet, ideologia of soviet

Bugün aziz hatırasını hürmetle yâd ettiğimiz Bahtiyar Vahapzade, Şiirin yanında modern destan ve tiyatro eserleri de vermiş, pek çok makale kaleme almış, hayatının hemen tamamını üniversitede edebiyat hocası olarak geçirmiş ve

“El-obada ayag açıb
Menim gezen sözlerim,
Vetenime sepelenmiş
Ay benim ulduzlarım.”¹

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Çaędaő Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü öğretim üyesi. suayip@gazi.edu.tr

¹ “Telebelerime”, *Behtiyar Vahabzade-Eserleri*, Bakı 2008, c. 4, s. 121-124.

Bahtiyar Vahapzade'den iktibas edilen örnek mısralar, Őiiriyetin bozulmaması için Türkiye Türkçesine aktarılmamıştır.

Şuayip KARAKAŞ

diye tarif ettiği binlerce öğrenci yetiştirmiştir. Bahtiyar Vahapzade, Azerbaycan şiirinin 20. yüzyılda yetiştirdiği en tanınmış şairdir. İlk yedi cildi vefatından önce 2008 yılında neşredilen eserlerinin tamamı on iki büyük ciltten ibarettir. Bu on iki ciltlik külliyyatın ilk sekiz cildi, onun 1944 yılından itibaren yazdığı şiir ve destanlarından meydana gelmektedir. Bu şiirlerde, onun geniş perspektifi ve kuvvetli ilhamının eseri olmak üzere, zaman ve insan denilince akla gelen hemen bütün temalar terennüm edilmiştir. Ancak, onun şiirlerinde terennüm ettiği temalar, esas itibarıyla vatan kavramı etrafında toplanmaktadır. Doğrudan vatan şiirleri yazdığı gibi, vatan zemininde tezahür eden farklı duygu ve düşünceleri terennüm ettiği pek çok şiiri de yine onun vatan sevgisini ve vatana hizmet duygusunu dile getirdiği veya en azından hissettirdiği eserleridir. Bir genelleme yapmak gerekirse, onun şiir dünyası, vatan teması etrafında dönmektedir.

Bu yazıda, onun vatan şairliğinden ve vatan şiirlerinden söz etmeden önce, yaşadığı dönemin panoramasını, çok kısa olarak ve başlıklar hâlinde hatırlamak gerekmektedir. Türk dünyasının son iki yüzyılı ıstıraplarla, acılarla, gözyaşlarıyla geçen bir dönemi ihtiva eder. İlk defa 1816'da Rus çarı tarafından telâffuz edilen ve Osmanlı devletinin paylaşılmasını ifade eden "Şark meselesi", Batı Türklüğünün 19. yüzyıldaki macerasını özetler. Osmanlı Türkiyesi nihaî sona doğru sürüklenirken, daha önce işgale uğramış olan Kazan ve Kırım'dan sonra diğer Türk yurtları da bu yüzyılda çarlık Rusyası karşısında istiklâllerini kaybetmiş ve uzun sürecek bir karanlığa gömülmüştür. Azerbaycan da 19. yüzyılın başlarından itibaren diğer Türk yurtlarıyla beraber aynı akıbete uğramıştır. 1804'te Gence şehri kırk gün süren muhasaradan sonra Rusların eline geçer. 1813 yılında Rusya ile İran arasında imzalanan Gülistan antlaşması ile Azerbaycan, Aras nehri hudut kabul edilerek ikiye bölünür. Güney Azerbaycan İran'ın idaresinde kalırken, kuzey Azerbaycan ve Hazar denizi çarlık Rusyasının hâkimiyetine geçer. 1828 yılında yine Rusya ile İran arasında imzalanan Türkmençay antlaşması ile bu taksim teyit edilir.

Rus emperyalizminin vahşi sömürge politikaları altında geçen 19. yüzyıldan sonra, 20. yüzyıl, kendi içinden çürüyen çar yönetimine karşı, bütün Türk yurtları gibi Azerbaycan'da da hürriyet ve istiklâl fikrinin gönülleri sardığı bir süreç olarak başlar. Nitekim Ekim ihtilâlinin çar hanedanını tasfiye etmesiyle birlikte Türkistan, Alaşorda, Başkurt ve Kırım cumhuriyetleriyle beraber, "Bir defa yükselen bayrak, bir daha inmez!" şiarıyla Azerbaycan Cumhuriyeti de kurulur. Ancak aş, iş, istiklâl ve hürriyet vaadiyle dünya cenneti kurmak üzere sosyalist ihtilâli yapanlar, birkaç yıl

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

içinde bu cumhuriyetlerin tamamını kanlı bir şekilde yıkmak suretiyle insanlığa 20. yüzyıl boyunca kan ve gözyaşından, korku ve sefaletten ibaret bir cehennem hayatı yaşatmışlardır.

Bahtiyar Vahapzade, insanlık tarihinin bu en karanlık döneminin başladığı yıllarda, 1925 yılında doğdu. Rus emperyalizminin yeni bir tezahürü olan Sovyet ideolojisinin bir iman gibi telkin edildiği Sovyet mekteplerinde okudu; herkes gibi millî, dinî, ahlâkî, insanî değerlerini inkâr eden bir Sovyet adamı olmak üzere eğitildi. İlk gençlik yıllarından itibaren roman dışında her türde pek çok eser verdi. Şair olarak sadece Azerbaycan'da değil, bütün Türk dünyasında haklı bir şöhretin sahibi oldu. Türk şiirinin 20. yüzyılda yetiştirdiği en büyük şairlerden biri oldu.

Bahtiyar Vahapzade, bir aydın olarak, eserlerinde, yaşadığı hayatın bütün manzaralarını aksettirmeye çalışmış devrinin şahidi bir sanatkârdır. Onun eserlerinde, Azerbaycan Türklerinin 20. yüzyıldaki macerasının terennüm edildiğini görmekteyiz. Azerbaycan Türklerinin Bahtiyar Vahapzade'yi benimseyip sevmesi, onun kaleminden çıkan eserlerde, bütün bir halkın ümit ve endişelerinin yer almasıyla izah edilebilir. Zira millî ruhu aksettirmek, millî sevgiye mazhar olabilmenin yegâne şartıdır. Bu sebeple onun eserlerini, Azerbaycan Türklerinin 20. yüzyıldaki bütün hayatını yansıtan bir ayna olarak değerlendirmek gerekmektedir.

* *
*

Bahtiyar Vahapzade, seksen beş yıllık ömrünün altmış beş yılını Sovyet döneminde geçirdi. Sovyet dönemi, korku ve tehlikenin hüküm sürdüğü bir dönemdir. Bütün imparatorluk baştanbaşa bir mahkûm milletler hapishanesidir. Her şey yalandan ibarettir. Bu hapishanede yaşayanlar, hür dünyadan habersiz oldukları için Sovyet esaretini de saadet zannetmişlerdir. Şair, bu değerlendirmesini, 1992 yılında yazdığı “Eger Gorunmazsa İstiklalımız” adlı şiirindeki şu mısralarla dile getirir:

“İzledi hamını gorhu, tehlüke
Haggın, edaletin öldü anası.
Oldu başdan-başa o boyda ölke
Mehkum milletlerin hebshanası.
.....
Hele torpağa da yalan ekdiler,

Şuayip KARAKAŞ

Yalan ekilmişdi, yalan derildi.
Dünyaya demirden perde çekdiler
Millet esareti seadet bildi.”²

Tarihsiz “Biz” adlı şiirinde de Sovyet dönemi için şu değerlendirmeyi yapar:

“Zindanda doğuldug, o geder zülme alışdığ,
Mehbusu azad, zülmü edalet bilirik biz.”³

Ancak eserleri göstermektedir ki, o Sovyet ideolojisinin emrettiği gayri millî esasları benimsemeyen bir şairdir. Onun şiirlerinde yer verip terennüm ettiği her şey millîdir. O vatanını seven bir şairdir. Vatan, onun nazarında en çok sevmeye lâyık olan bir değerdir. Şairi milletin sözcüsü, şiiri de milletin feryadı gibi anlayan Vahapzade, “Şiir nedir?” sorusuna cevap verirken şunları söylemektedir:

“Benim için şiir, dertlerimin, istek ve arzularımın konuşan dilidir. Bizde bir mani var:

‘Ben dertlere yol oldum
Yandım, dönüp kül oldum.
Dillendirdi dert beni,
Okudum, bülbül oldum.’

Evet, bülbülü okutan, onun derdi olduğu gibi, şairi de dillendirip söyleten, onun dertleridir. Bu mânâda, halkımın 180 yıl Rus emperyalizminin yumruğu altında çektiği çileler, azap ve üzüntülerdir elime kalem verip beni şair eden. (...) Ben, bu zavallı halkın evlâdı olduğum için onun dertlerinden yakınıyor, onun çilelerini yazıyor ve onun güç durumunu yansıtıyorum. Allah hiçbir milleti, başka bir milletin kölesi etmesin.”⁴

“Şiir nedir?” sorusuna verdiği bu cevap, onu, bizim şiirimizde Mehmet Emin ile Mehmet Âkif’e yaklaştırır. Vahapzade, şaire “cemiyyetin üsyan sesi” olmak vazifesini yükler. Şairler, onun nazarında vatan mecnunlarıdır, dil mecnunlarıdır:

² “Eger Gorunmazsa İstiklalımız”, *a.g.e.*, c. 6, s. 40-43.

³ “Biz”, *a.g.e.*, c. 8, s. 357.

⁴ Bahtiyar Vahapzade, “*Kızım Sana Diyorum, Gelinim Sen İşit*”, Şiirler-Sonbahar Düşünceleri, Ankara 1993, s. XV-XVI.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

“Vetene gelince, mecnunlarsınız –
Veten mecnunları, dil mecnunları.
Mecnunlug gözeldir!”⁵

Stalin döneminde şiddetle reddedilen millî değerler, korku sebebiyle bastırılan fikirler, ancak 1953 yılından itibaren eserlerde bazen açıkça, bazen de metaforik üslûp içerisinde ifade imkânına kavuşur, ideolojinin benimsetmeye çalıştığı değerler reddedilir ve Sovyet rejimi bütün yönleriyle sorgulanmaya başlanır. İnsanlar yitirdikleri millî değerlerini, benliklerini aramaya ve bulmaya başlarlar. Yeni dönem, öze dönüş, Ruslaştırmak adına inkâr edilen millî değerlere sahip çıkma dönemidir. Bahtiyar Vahapzade'nin bu dönemde, 1954 yılında yazdığı “Ana Dili” adlı şiiri, korku ve şiddet politikası uygulayan Sovyet yönetimi altında dili ve kültüründen başka tutunacak varlığı kalmayan bir şairin feryadıdır. Şair, bu şiiriyle, inkâr edilen kimliğini haykırmaktadır. İşgal altındaki vatanını ve vatanın temsil ettiği millî değerleri, kendi ana dilinde bulmaktadır. Vatanla birlikte kaybedilen her şeyi ana dilde bulmak, Sovyet döneminde eser veren pek çok şair ve yazarın ortak tavrıdır. “Yurdunu kaybeden romancı” Cengiz Dağcı'nın bir mülâkatta verdiği, “Vatan, aslında dilden ibarettir.” cevabı da bu bakımdan son derecede dikkat çekicidir. Vahapzade, “Ana Dili”⁶ şiirinde, dilin hangi unsurlardan teşekkül ettiğini sayarken, hiç şüphesiz vatanını tarif etmektedir. Stalin'in ölümünden bir yıl sonra yazdığı bu şiirinde vatan, “uca dağların sonsuz ezemetinden, yatağına sığmayan çayların hiddetinden, bu torpagdan, bu yerden, elin bağrından gopan yanıklı neğmelerden, güllerin renglerinden, çiçeklerin iyinden, Mil düzünün, Muğan'ın sonsuz genişliyinden, ağsaçlı babaların aklından, kemâlinden, düşman üstüne cüman o Giratın nalından gopan sesden, halgımın aldığı ilk nefesden” ibaret bir varlık olarak değerlendirdiği dilin teşekkül edip geliştiği bir mekândır. Buna göre dil, vatanı teşkil eden bütün bu unsurların birleşerek tek bir ses hâline gelmesidir.

Bahtiyar Vahapzade, ilk şiirlerinde, vatan olarak, adını telâffuz etmediği bir mekânın güzelliklerini terennüm eder. Bu durum, İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliği'nde millî değerlere atıfta bulunan veya Komünist Partisine ve Sovyet rejimine sıcak bakmayan aydınları tasfiye

---

⁵ “Şairler”, *Behtiyar Vahabzade-Eserleri*, Bakı 2008, c. 2, s. 283-286.

⁶ “Ana Dili”, *a.g.e.*, c. 1, s. 101-102.

Şuayip KARAKAŞ

eden üçüncü dalganın eseri olarak izah edilebilir. Ekim ihtilâlini takip eden 1920’li yıllarda gelen birinci tasfiye dalgası sırasında, bütün Sovyetler Birliği’nde yenilikçi aydınlara karşı yıldırma politikası takip edilmiş, aydınlar ve dindarlar hapsedilmiş, mülk sahipleri kulak sayılarak uzak ülkelere sürgün edilmişlerdir. İhtilâlin yirminci yılında Sovyetler Birliği’ndeki bütün muhalifleri yok etmek üzere gelen ikinci dalga sırasında ise Sovyet rejiminin kurulmasına hizmet eden pek çok komünist ile beraber millî endişelerle eserler veren bütün aydınlar önce “halk düşmanı” ilân edilerek tutuklanmışlar, uzun süre devam eden işkence ve hapislerden sonra da kurşuna dizilmişler veya Sibiry’a’daki çalışma kamplarında tahammül edilemeyecek çalışma şartlarına mahkûm edilerek öldürülmüşlerdir.

İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda gelen üçüncü tasfiye dalgası sırasında, savaş devam ederken millî heyecanlara eserlerinde yer veren aydınlar, 1947 yılından itibaren tutuklanarak tasfiye edilirler. Her tasfiye döneminde bertaraf edilen aydınların ortak noktası, Sovyet ideolojisinin emrettiği prensiplere uymamış olmalarıdır. Sovyet ideolojisi, çar rejiminden tevarüs ettiği emperyalist politikaları devam ettirmek üzere millî olan her şeyle beraber “millî vatan ve millî hudut” anlayışını da reddetmiş, onun yerine imparatorluğun tamamının vatan olarak benimsemesini kabul ettirmek istemiştir. İdeoloji, Rus yayılcılığının ve sömürgeciliğinin gereği olarak insanlara evvelâ Sovyet imparatorluğunun hükmettiği her yeri, bundan sonra da enternasyonal anlayışa bağlı olarak bütün dünyayı, sahiplenilmesi gereken bir vatan kabul eder. İnsanlar buna inanmışlardır veya inandırılmışlardır. İkinci Dünya Savaşındaki Rus-Alman kavgasını, Türk topluluklarının kendi millî vatan mücadeleleri olarak benimsemeleri ve bunun için mücadeleye atılmaları, Sovyet ideolojisinin eseridir. Bu vatan anlayışının eseri olmak üzere edebî sahada pek çok eser yazılmıştır. Millî vatan, Sovyet şartlarında, ancak Sovyet vatanının bir parçası olarak değerlendirilebilmiştir. Millî tarih ve millî vatan şuurunu açıkça ifade etmenin mümkün olmadığı 1930’lu, 1940’lı yıllarda, bu şuur hissettirerek Sovyet vatan anlayışına muhalefet eden şair ve yazarlar “kozmpolit” sayılarak tutuklanmışlar, tasfiye edilmişlerdir.

Bahtiyar Vahapzade, ilk şiirlerini 1940’yı yıllarda yazmıştır. Onun, Stalin’in tanrı mertebesine yükseltilecek korkunun her şeyi esir aldığı bu yıllarda yazdığı ilk vatan şiirlerinde, yukarıda da belirtildiği üzere vatanın ancak güzelliklerini terennüm edebilmek mümkün olmuştur. Vahapzade’nin şiirleri arasında tesadüf edilen en eski vatan şiiri 1949 tarihli ve “Gözel Veten” adını taşımaktadır:

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

“Dağların var gatar-gatar,
Döşlerinde sürü yatar.
Haray salıb dağa-daşa,
Köpüklü çay daşa-daşa,
Ahar uca gayalardan,
Gözeliyle könül heyran!
Bizim üçün yarandın sen,
Gözel veten, güzel veten!

Yağış yağır narın-narın
Üstde yaşıl yarpağların,
İslananda seher-seher
Göy tarlalar, göy zemiler,
Hırda-hırda seller ahır,
Her terefde iz burahır
Ötüb keçen yağış suyu.
Arhlar gedir yollar boyu.
Bir az sonra ötür duman,
Güneş çıhır buludlardan.

Çay daşları yine hal-hal,
Gözel olur çölde bu hal.
Etirlenir çemen, çayır,
Göy üzünü gucaglayır
Kemer kimi gövsi-güzeh.
Yavaş-yavaş esdikce meh,
Yayılr hoş torpag iyi.
Bu menalı güzelliği
Biz sevirik ezel günden,
Gözel veten, güzel veten!

Yavaşca gaş garalanda,
Göy üzünü çen alanda
Sıh budaglar kölgelenir,
Bir az sonra dağdan enir
Çoban gardaş ağır-ağır,
Gözlerinden sevinc yağır.
Bu menzere bir mereke,
Ressam ister bunu çeke.

Şuayip KARAKAŞ

Mehribansın, sevimlisen,
Gözel veten, güzel veten!”⁷

Bahtiyar Vahapzade'nin çok bilinen bu şiirinde, hiç şüphesiz vatan olarak Azerbaycan'ın güzellikleri terennüm edilmektedir. Fakat şiirde söz konusu edilen vatan, âdeta meçhûl bir yerdir. Bu “mehriban, sevimli, güzel” vatan neresidir ve adı nedir, belli değildir. Elbette Bahtiyar Vahapzade şair olarak kimsenin bilmediği meçhûl ve hayalî bir vatanın güzelliklerini terennüm etmemiştir. Onun, “mecnun”u olduğu vatan, Azerbaycan'dır. Onun için vatan, elbette Azerbaycan'dan ibarettir. Ancak bu, adı şairin gönlünde saklı olan bir vatandır.

1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra, geriye dönük olarak Sovyetler Birliği'nde uygulanan son otuz yıllık kültür politikası şiddetle tenkit edilip, hatta reddedilince eski korkuların da şiddeti hafiflemiş, kısmî rahatlama dönemi başlamıştır. Yeni kültür politikası, fikir, sanat ve edebiyat sahasında hemen etkisini göstermiş, bunun sonucu olarak daha önce korku ile bastırılan fikir ve duygular açığa çıkmaya başlamıştır. Böylece herkes kaybettirilmek istenilen değerlerini tekrar hatırlamaya başlamıştır. Stalin'in ölümünden sonra 1950, 1960 ve 1970'li yıllarda yazılan eserlerde Sovyet ideolojisine ait her şey sorgulanır olmuştur. Bahtiyar Vahapzade, en güzel vatan şiirlerini, beynelmilelci anlayışın yanında millî anlayışın hayat bulmaya çalıştığı bu dönemde yazmıştır. Onun Sovyet ideolojisine karşı şiddetli reddiyesi olan o çok meşhur “Ana Dili” adlı şiiri de bu dönem başlarken, 1954 yılında yazılmıştır.

Bahtiyar Vahapzade'nin bu dönemde yazdığı çok bilinen vatan şiirlerinden biri de “Gülüstan”dır. “Azerbaycan'ın birliği ve istiklâlî uğrunda çarpışan Settar Han, Şeyh Muhammed Hıyabanî ve Pişeverî'nin aziz hatrasına” ithaf edilen bu uzun şiir, 1959 yılında yazılmıştır. Yazının başında da belirtildiği üzere Azerbaycan Rus işgaliyle birlikte Gülüstan antlaşmasıyla ikiye bölünmüş, bunun sonucu olarak, Aras nehrinin iki sahilinde uzanan Güney ve Kuzey Azerbaycan arasındaki ilişkiler giderek azalmış ve nihayet Sovyet döneminde tamamen kopmuştur. Şair, bu destan şiirinde, Azerbaycan'ın işgale uğramasından ve ikiye bölünmüş olmasından dolayı feryat eder:

“Kesdiler sesini Azerbaycanın.

⁷ “Gözel Veten”, *a.g.e.*, c. 1, s. 60-61.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

.....
Bes hanı bu esrin öz Koroğlusu,
Gılinc Koroğlusu, söz Koroğlusu?

.....
Nece ayırdınız dırnağı etden –
Üreyi bedenden, canı cesedden?
Ahı kim bu haggı vermişdir – size,
Sizi kim çağırmış, Vetenimize?

.....
Arazın suları gezebli, daşgın,
Şirin neğmeleri ahdır, haraydır.
Veten guşa benzer, ganadlarının
Biri – bu taydırsa, biri – o taydır.”⁸

Vahapzade, Azerbaycan’ın tarihî faciasını terennüm ettiği bu şiiri 1961 yılında yayımlanınca takibata maruz kalmış, milliyetçilik suçundan dolayı üniversitedeki işinden uzaklaştırılmıştır.⁹ Fakat şiir Azerbaycan’da çok büyük ilgi uyandırmış, nesiller tarafından ezberlenmiş ve bilhassa bağımsızlığa giden yolda, 1980’li yıllarda millî şuuru ayağa kaldıran millî neşîde görevi görmüştür.

Bahtiyar Vahapzade, 1960’lı, 1970’li yıllarda pek çok vatan şiiri yazmıştır. Bu dönemin eseri olan şiirlerinde, vatan sevgisiyle birlikte Azerbaycan’ın bölünmüş olmasından, Rus hâkimiyeti ve Sovyet rejiminden duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Azerbaycan’ın bölünmüş olması, onun şiirlerine hiç dinmeksizin devam eden bir sızı hâlinde akseder. 1961 tarihli “Azeroğluna” adlı şiirinde,

“Sen mene hesretsen, men sene hesret
Bitmezmi hesretin ömrü, ay Balaş?
Galmışg Vetende Vetene hesret
Nece vetendaşg, nece vetendaş”¹⁰

mısralarıyla bölünmüşlüğün sona ermesini isteyen şair, 1962 yılında yazdığı “Vetenden-Vetene” adlı şiirinde bunun verdiği sızıyı daha somut bir şekilde dile getirir. Şairin kendisi 1925 yılında, Sovyet idaresi altındaki

⁸ “Gülistan”, *a.g.e.*, c. 1, s. 596-604.

⁹ Ramazan Gafarlı, “Şairin Felsefesi yahut Bahtiyar Vahabzadenin Penceresinden Görünen Dünya”, *a.g.e.*, c. 1, s. 10.

¹⁰ “Azeroğluna”, *a.g.e.*, c. 7, s. 25.

Şuayip KARAKAŞ

Azerbaycan'da doğmuş, fakat İran'ın idaresi altındaki Güney Azerbaycan'ı sadece uzaktan seyredebilmektedir. Bu da şaire acı vermektedir. 1962 yılında yazdığı “Vetenden-Vetene” adlı şiirinde bu acıyı şu mısralarla ifade eder:

“Arazın
bu tayı Vetenim,
o tayı Vetenim.
Veteni görmeye amanım yoh menim.

Bu nece vetendir?
Görmedim üzünü,
Çatsam da bu yaşa
Ömrümde bir defe.
Bes salam vermezmi
Gardaş da gardaşa?

Bu gemim, bu derdim dağlardan ağırdı,
Arazın suyuna garişib ahıram.
Füzuli hesretle gürbetden Vetene bahırdı,
Men ise...
Vetenden Vetene bahıram.”¹¹

Şair, “Galdıg ne günlere... ne günlere biz.” mısraıyla başlayan 1963 tarihli “Ehmed, Ay Ehmed”¹² adlı şiirinde Sovyet rejiminden şikâyet ederken, Azerbaycan'ı ikiye bölen Gülistan antlaşmasının yüz ellinci yılı münasebetiyle yazdığı 1964 tarihli “150 İl” şiirinde, bir buçuk asırdan beri devam eden Rus hâkimiyetine, vatanın sömürülmesine ve en önemlisi Rus işgalinin millî bayram olarak kutlamak zorunda kalınmasına olan itirazını dile getirir:

“Tapdamag olarmı haggı bu geder?
Yüz elli ildir ki, soyurlar bizi.
Bu heç,
Bize bayram eletdirirler
Tarihde en büyük faciemizi.”¹³

¹¹ “Vetenden-Vetene”, *a.g.e.*, c. 2, s. 88.

¹² “Ehmed, Ay Ehmed”, *a.g.e.*, c. 7, s. 33.

¹³ “150 İl”, *a.g.e.*, c. 7, s. 36.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

Bahtiyar Vahapzade, 1921 yılında Azerbaycan Komünist Partisinin sekreteri olan ve bütün Kafkasya'yı "komünistleştiren" kişi olarak bilinen Sergey Mironoviç Kirov'un Bakû'daki heykelini seyrederken Sovyet rejiminin getirdiği şiddetli baskı ve zulümlere karşı büyük bir öfkeye kapılır ve tıpkı "ülkenin sahibi gibi, kınından sıyrılmış bir kılıç gibi" şehri tepeden süzen bu heykeli yıkmak ister. Heykel, Kirov 1934 yılında öldürüldükten sonra, 1918 yılında Bakû'yu Ermeni çetecilerden ve Bolşeviklerden temizleyen Nuri Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusundan şehit düşen askerlerin defnedildiği Türk Şehitliği'ne, mezarlık tahrip edilerek dikilmiştir. Bundan başka, Bakû Devlet Üniversitesinin adı da değiştirilmiş, Kirov Üniversitesi olmuştur. Kirov'un heykeli, Sovyet rejimini, bununla birlikte hem Azerbaycan Türklerine karşı, hem de bütün Türklüğe karşı çok ağır bir hakareti temsil etmektedir. Bu sebeple, heykelin yıkılması, bütün fenalıklarıyla beraber Sovyet rejiminin de yıkılması demektir. Şair, rejimin kuvvetli olduğunu zannettiğimiz bir dönemde, 1966 yılında yazdığı "Kirovun Heykeli" adlı şiirinde, "Bu göy, bu yer, bu deniz benimdir" dercesine bakan heykelin yerine, sadece onu yıkacak olan kahramanın tunçtan bir heykelini dikmek ister:

“Öz doğma şeerinde
Sen kimin heykelini
İsteydin ucala
O heykelin yerinde?
- Koroğlunun,
- Babekin,
- Yoh, dostum, yoh, bilmedin!
Men isterem tarihe
Bu günden de iz gala.
O heykelin yerinde
O heykeli yıhanın
Tunc heykeli ucala...”¹⁴

Kirov'un heykeli, bu şiir yazıldıktan yirmi beş yıl sonra, 20 Ocak (1990) olayları sırasında yıkılmıştır. Heykelin bulunduğu bölgeye, 20 Ocak olayları sırasında hayatını kaybeden şehitler defnedilmiş, 1918'de şehit düşen Osmanlı Türk askerleri için de yeniden temsili kabirler inşa edilmiştir. Ayrıca, Şehitler Hıyabanı adı verilerek bütün şehitlerin adlarının yazılı

¹⁴ “Kirovun Heykeli”, *a.g.e.*, c. 7, s. 40-41.

Şuayip KARAKAŞ

olduğu bir de âbide dikilmiştir. Bunlar olurken, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Parlamentosu'nun 1 Ekim 1919'da aldığı kararla kurulmuş olan üniversitenin adı da Kirov adı atılarak Mehmet Emin Resulzade Üniversitesi olmuştur. Üniversite, birkaç yıl sonra da bugünkü Bakû Devlet Üniversitesi adını almıştır.

Bahtiyar Vahapzade, 1966 yılında ziyaret ettiği Kırım'daki Tatar kabirlerini gördükten sonra, "Kırında Tatar Gebirleri"¹⁵ adlı şiirini yazar. Şair, birbirini takip eden sorulardan ibaret bu şiirinde, toprağın asıl sahibi olan Tatarların sürgün edilmelerini hatırlar ve art arda sorular sorar: "Kırım'ın asıl sahipleri bu toprağın altında nasıl rahat edebilirler? Millet bu diyardan gittiğinden beri ruhlar yurdunu ziyaret için Sibiry'a mı gider, yoksa buraya mı gelir? Tatar mezarları, göğe el açarak topraktan neden fişkırmazlar? Ölüler, yerin altında 'Hak' diyerek niçin feryat etmezler? Ölüler, Kırım'ı omuzlayıp niçin milletin bulunduğu yere götürmezler? Bu yurdun asıl sahipleri olan mezarlar, neden bu zillet karşısında bağrını parçalamaz ve toprağın üstünde 'sahipkâr' gibi dolaşan 'gelmeler'i neden denize dökmezler?" Elbette şairin bu "neden"ler ve "niçin"ler karşısında sükût etmekten başka çaresi yoktur.

Bahtiyar Vahapzade'nin 1968 yılında yazdığı "Hörümçek Tor Bağladı"¹⁶ şiiri, onun Sovyet rejimini ve ideolojisini yüksek sesle sorgulaması ve toptan reddetmesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Şiirde, Sovyet sisteminin yalan ve inkâr zemininde yükseldiği ifade edilmektedir. Bu şiirde, sırasıyla, millî tarihin inkâr edilerek onun yerine uydurma bir tarihin ikame edildiği, halkın asıl tarihini anlatan eserlerin din ve millî lisanla birlikte yasaklandığı, cesaret, mertlik ve sadakatin yerini korkaklık, yaltaklık ve ihanetin aldığı, efendiliğin yerine ikame edilen köleliğin şeref sayıldığı, hakikat, dürüstlük ve vicdanın aşağılandığı, gerçeğin yalanın gölgesi altında kaldığı, özgürlük masallarıyla halkın aldatıldığı, akılla hakikatin arasına örümceğin ağ ördüğü dile getirilmektedir. Şair, Sovyetler Birliği'nin bütün dünyaya rejim ihraç ettiği bir dönemde, 1968 yılında yazdığı bu şiiriyle her şeye meydan okumaktadır.

1960'lı, 1970'li yıllar, Bahtiyar Vahapzade'nin her fırsatta çok açık bir şekilde itiraz ve protesto şiirleri yazdığı yıllardır. Bu şiirler, yazıldığı yıllarda yayımlanamamakla birlikte elden ele dolaşmış, ezberlenmiş, tıpkı

¹⁵ "Kırında Tatar Gebirleri", *a.g.e.*, c. 7, s. 44.

¹⁶ "Hörümçek Tor Bağladı", *a.g.e.*, c. 7, s. 52-53.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

buzun altından akan bir nehir gibi millî heyecanı beslemiştir. Ancak Sovyet güneşinin batmaya yüz tuttuğu 1980’li yıllarda yayımlanabilen bu tür eserlere “Sandık Edebiyatı” adı verilmiştir. Azerbaycan’da, başta Hüseyin Câvid, Ahmed Cevad, Mikayil Müşfig olmak üzere birçok şair ve yazarın 1920’lerden itibaren yayımlanamayan ve önemli bir kısmı da kaybolan eserleri bu isimle anılmaktadır. Vahapzade’nin 1965 yılında yazdığı itiraz şiirlerinden biri de “Zindanda Şeir” adını taşımaktadır. Bu uzun şiir, Azerbaycan’ın millî şair ve oyun yazarı Hüseyin Câvid için yazılmıştır.

Eğitimi İstanbul’da tamamlayan Câvid, 1937 yılında, “pantürkist, panturanist, panislamist, Türk casusu ve burjuva şairi” olmakla suçlanarak Sibirya’ya sürgün edilmiş, 1941 yılında İrkutsk’taki bir çalışma kampında ölmüştür. Vahapzade, atıldığı zindanda şiir yazmaya devam ettiği için cezası beş yıl arttırılan Câvid için yazdığı şiirinde, çarlık ve Sovyet rejimlerinin “kanunsuzluk rejimleri” olduğunu ve kanun adına milletin esir edildiğini, “düşünen başların, duyan yüreklerin Sibirya’da çürütüldüğünü” bildirir. Milletin darağacına çekilmesine, “çağrılmamış gonaglar” dediği Rusların Azerbaycan’ı sahiplenmesine, “saadet diye esaretin zorla yedirilmesi”ne, millî haysiyet ayaklar altına alındıktan sonra da “indi hoşbehtsen” denilmesine isyan eder. Ancak şair, her şeye rağmen istikbâl ümidini hiçbir zaman kaybetmez. Sibirya’da çürütüldüğü zannedilen “büyük ürekler”in, “mügeddes arzu, ümidler”in, toprağın altında köklenip boy attığını ve bir gün ayağa kalkacağını, Türk tarihini örnek göstererek iman hâlinde haykırır:

“Sibirde en mügeddes
Arzu, dilekler yatır,
Böyük ürekler yatır,
Azadlığın canından
Keçen igidler yatır,
Arzu, ümidler yatır.
Kim deyir onlar yatır?
Onlar torpağın altda
Şahelenir, boy atır...

Onlar bir gün galhacag,
O üfügde ağaran
Dan yerine yahşı bah!
Göyerecek ümidler.
Altaylardan baş alıb
Avropada dayanan

Debilgeli igidler,
Mete,
Teymur,
Oğuz han
Ne tez çıhdı yadından?..”¹⁷

Bahtiyar Vahapzade, 1979 yılında yazdığı “Sebr Eledik” adlı şiirinde, yine Sovyet döneminden bahisle, “hakikati görmemek için gözümüzü değiştirip bize başka göz verdiler; sahte gözümüzle bakıp çukuru düz gördük, ahırı saray bildik, rezaleti yücelik zannettik, yalan vaatleri yiye yiye, karnımızı ümit ile doyurduk, kalbimizi arzulara kabir eyledik, sabrettik” demekte ve hakikati gördükleri için “halk düşmanı” ilân edilenlerin, aslında “halk yolunda candan geçen erenler” olduğunu bildirir:

“Halg yolunda candan geçen erenleri
‘Halg düşmeni’ damğasıyla
Lekeleyib mehv etdiler.
Hagg adına haggı yihıb sürüdüler.
Bozu ağdan seçenleri
Zindanlarda çürüdüler.”¹⁸

Vahapzade’nin Rus idaresi ve Sovyet rejimiyle ilgili değerlendirmelerini tamamlamadan önce, onun 1981 yılında yazdığı “Bu da Bir Üsuldur” şiiri ile 1982 yılında yazdığı “Alçaglığı Bir Gaye Sanıb...” şiirlerini de konuyu hülâsa etmesi ve en önemlisi Sovyet insanının psikolojisini ortaya koyması bakımından hatırlamak gerekmektedir. “Bu da Bir Üsuldur” şiirinde,

“Ne yönüm görünür, ne de sahilim,
Mene zülm edene penahım dedim.
Meni yaradana benim gatilim,
Amma gatilime allahım dedim.”¹⁹

mısralarını yazan şair, Azerbaycan’ın yakın tarihini değerlendirirken, sonuç olarak şunları söyler:

---

¹⁷ “Zindanda Şeir”, *a.g.e.*, c. 7, s. 125-136.

¹⁸ “Sebr Eledik”, *a.g.e.*, c. 7, s. 102-105.

¹⁹ “Bu da Bir Üsuldur”, *a.g.e.*, c. 7, s. 114-115.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

“Gollardakı zencirleri ziynet bilirik biz.

.....

Yahşıyla pisin fergini derk etmedi nadan,
Bedbehtliyi, vallahi, seadet bilirik biz.

.....

Dünyavi cehennemleri cennet bilirik biz.

Zindanda doğuldug, o geder zülme alışdığ,
Mehbusu azad, zülmü edalet bilirik biz.

Her zülme şükürler deye zülmetde süründük,
Mehbusluđu, mehkumluđu gismet bilirik biz.”²⁰

Yukarıda da belirtildiği üzere, 1940’lı yıllarda yazdığı ilk şiirlerinde adını zikretmeden sadece güzellikleri terennüm etmek suretiyle vatan sevgisini dile getiren Vahapzade, “Gülüstan” poeması ve onu takip eden şiirlerinde, aynı sevgiyi, bu defa vatanın adını haykırarak coşkun bir iman hâlinde dile getirir. Vatan karşısındaki bu samimi tavrı, ona haklı bir şöhret kazandırmıştır. 1969 yılında Sovyet ideolojisine rağmen yazdığı “Veten Eşgi” adlı şiirinde, millî vatan sevgisini ezeli bir aşk olarak terennüm ederken, “Azerbaycan, men seninem, sen benim.” diye seslenir:

“Veten eşgi her eşgiden ezeldir,
Menim elim, benim dilim gözeldir.
Öz canımdır, öz anamdır Vetenim,
Azerbaycan, men seninem, sen benim.

Bu torpagdan güvvet alıb boy atdığ,
Veten için biz yaşadığ, yaratdığ.
Bülbül ötmez gülüstansız, çemensiz,
Biz de köksüz budaglarığ Vetensiz.”²¹

1971 yılında yazdığı Azerbaycan adlı şiirde,

“Menim eşgim,
menim andım,
menim anam!

---

²⁰ “Alçağlığı Bir Gaye Sanıb...”, *a.g.e.*, c. 7, s. 117.

²¹ “Veten Eşgi”, *a.g.e.*, c. 2, s. 290.

Şuayip KARAKAŞ

Biz ikimiz bir torpağıg,
Men de senin bir parçanam.”²²

dediği vatana, şiirin sonunda “Heyalımın evveli sen, sonu sensen!” diyerek yegâne meselesinin vatan olduğunu bildirir.

1972 yılında yazdığı “İlk Andım-Vetenimdir” adlı şiirinde, Kür ve Aras nehirlerini vücudunda dolaşan kanı, rüzgârı mızrabı, ağaçları sazı, karlı dağları da eğilmez başı kabul eder. “Bu topraktan yaratıldım, bu toprağa borçluyum”, der ve vatani Azerbaycan olduğu için de kendini bahtiyar sayar:

“Dövr eleyen ganımdır
Kürüm, Arazım benim.
Külekler mızrabımdır,
Ağaçlar sazım benim.

İlk andım Vetenimdir,
Men hem odam, hem suyam.
Bu torpagdan yarandım,
Bu torpağa borcluyam.

Ağ zirveli dağlarım
Eyilmez başım, benim.
Tarihden de gedimem
Bilinmez yaşım benim.

Hoşbehtem ki, Vetenim
Azerbaycandır benim!”²³

Aynı vatan sevgisini terennüm ettiği 1978 tarihli “Ana Yurdum” adlı şiirinde de Azerbaycan’a şu mısralarla seslenir:

“Tarihini uğuldadan dağ mehinde,
Guşlarının ceh-cehinde,
Yurddaşların kederinde, ferehinde
Seni duydum,
Ana yurdum!

²² “Azerbaycan”, *a.g.e.*, c. 4, s. 44-45.

²³ “İlk Andım-Vetenimdir”, *a.g.e.*, c. 4, s. 79.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

Füzulinin ‘ah’ sesinde,
Üzeyirin neğmesinde,
Elesgerin nefesinde
Seni andım, ana yurdum.
Menim andım – ana yurdum!”²⁴

Bahtiyar Vahapzade, şairin vatan toprağından yaratıldığını düşünür. Ona göre şairin nefesi Hazar’dan esen rüzgârdır; kanı ise Kür ve Aras nehirleridir. Bu sebeple şairin vatansız yaşaması mümkün değildir. Şairin en büyük vazifesi de vatani sevmektir. Bu düşüncesini, 1967 yılında yazdığı “Şair-Veten” adlı şiirinde şu mısralarla dile getirir:

“Şairin bedeni-bu ana torpag,
Nefesi-hezridir, ganı-Kür, Araz.
Çoh şey Vetensiz de yaşayır, ancag
Şairse Vetensiz, elsiz yaşamaz...
Şaire vezife, rütbe ne gerek!
‘Veten’, ‘Veten’ deyir könül sesi de.
Veteni sevmekdir, Veteni sevmek,
Şairin en büyük vezifesi de.”²⁵

Bahtiyar Vahapzade, vatani her şeyin başlangıcı ve sonu kabul eder. Ezeli ve ebedi olan tek şey, vatandır. 1980 yılında yazdığı “Veten Var” şiirinde şu mısraları söyler:

“Dünya guru bir ses,
Gem çekmeye deymez.
Yüz-yüz iten olsun,
Min-min de biten var.
Şükr eyliyelim ki,
Bizlerden hem evvel,
Hem sonra Veten var.”²⁶

Bahtiyar Vahapzade’nin 1992 yılında istiklâl heyecanıyla yazdığı “Veten Marşı”, Türk İstiklâl Marşı ile aynı ruhu terennüm etmektedir. Şaire göre, bayrağın gölgesi cennettir. Türk’ü Türk eden “Dedem Gorgud

²⁴ “Ana Yurdum”, *a.g.e.*, c. 4, s. 166.

²⁵ “Şair-Veten”, *a.g.e.*, c. 2, s. 232-233.

²⁶ “Veten Var”, *a.g.e.*, c. 5, s. 15.

Şuayip KARAKAŞ

Oğuznameleri”dir. Azerbaycan, Türk Oğuz boyunun, “er-igidler”in ve “kişi-gızlar”ın vatanıdır. Vatan aşkı ve Hakk’a tapınmak, Azerbaycan’a âzatlık hakkını vermektedir:

“Bizi biz etdi Dedem Gorgud oğuznameleri.
Ey Azerbaycanımız, türkün oğuzlar Veteni,
Er oğullar, er igidler, kişi-gızlar Veteni,
Senin haggındır azadlığ, senin eşgindir iman,
Tapınar haggı ve insanlığa haggdan doğulan.”²⁷

Şair, şiirlerinde Müslüman Türk vatanının en önemli rükünlerinden biri olan ezana da yer verir. 1994 tarihli şiirinde “Yerleri göylere bağlayan direk - Göyleri yerlere endiren dilek!” diye vasıflandırdığı ezanın, “Bu dağı, bu daşı min ilden beri – Vetene çeviren” bir ses olduğunu söyler.²⁸

Şair, ideolojik telkinlerle unutturulmak istenilen “Türk, Oğuz, Dedem Gorgud” adlarını şiirlerinde sık sık tekrar ederek nesillere millî kimliğini hatırlatmaya çalışır. “Gülüstan” poemasının ikinci bölümünde, “Farstan dönmesiniz” bühtanına şiddetle itiraz eder, dilini şahit göstererek, “dil varsa, halg da var, şan-şöhret de var”, dedikten sonra,

“Bahıb gözümüzün içine dimdik,
Onlar gesdeledi menliyimize.”²⁹

mısralarıyla, bu bühtanın millî kimliği hedef aldığını söyler. Şair, “Türk oğlu Türk”tür. Bunu, 1995 tarihli “Men Türkem” şiiri ile tarihsiz “Oğuzdan Töredim” şiirinde gururla haykırır:

“Eslimi, neslimi tanıyram men,
Garişig deyilem, özümden hürkem.
Sen kimsen, sen nesen, özün bilersen,
Men ilk gaynağımdan türk oğlu türkem!

Sübutdur, delildir, ağlın giblesi,
Deyişe bilersen adıımı ancag.
Canım çihanadek gelbimin sesi,

²⁷ “Veten Marşı”, *a.g.e.*, c. 6, s. 60.

²⁸ “Ezan Sesleri”, *a.g.e.*, c. 6, s. 92.

²⁹ “Gülüstan”, *a.g.e.*, c. 1, s. 596-604.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

Türkem – gerçeyini pıçıldayacag.”³⁰

“Oğuzdan töredim, türk oğlu türkem,
Poladdan kövreyem, demirden berkem.
Alçalda bilmezsen meni, a nadan,
Men bu görkemimle dünyaya görkem.”³¹

Bahtiyar Vahapzade, vatanla birlikte onun rükünlerinden biri olan bayrak ve istiklâli de şiirlerinde sık sık telâffuz eder. 1998 tarihli “Bayrak” adlı şiirde, vatan toprağını gölgesinde barındıran ve şairin varlığının sembolü olan Azerbaycan bayrağının, zaferden doğmuş ve “Göytürkden galan gurdbaşlı bayrağın balası” olduğunu söyler.³²

Vahapzade şiirlerinde vatan olarak, “Türk yurdu” olarak Türkiye’yi de zikreder. 1996 tarihli “Türkiye Havası” adlı şiirindeki Türkiye, onun yöneldiği en önemli “gible”dir. Kendisi, Azerbaycan’da dili hakarete uğrasa da, küçük görülse de bundan endişe duymaz. Çünkü onunla aynı dili konuşan Türkiye diye başka bir Türk yurdu vardır:

“Men yumrug altında deyerdim, ne gem,
Eşgim-egideme sonsuz inamdır.
Azerbaycan-anam, Türkiye-giblem,
Amalım-yönümdür, giblenümamdır.
.....
Dilim ayaglarda toz olan zaman,
Âli meclislerden govulan zaman
Nigaran deyildim ana dilimden.
Sene güvenirdim,
bilirdim ki, men
Dilimde danışan bir türk yurdu var.
Dilim yaşayarsa, milletim yaşar.”³³

Bahtiyar Vahapzade, 1968 tarihli “Veten Torpağı”³⁴ şiirinde, vatani “heyaldan şirin, arzudan güzel” kabul eder. Vatani parçalanarak esir edilen şair, 1965 yılında yazdığı “Şeirim-İmanım Menim” adlı şiirinde, Behçet

³⁰ “Men Türkem”, *a.g.e.*, c. 6, s. 154.

³¹ “Oğuzdan Töredim”, *a.g.e.*, c. 8, s.164.

³² “Bayrak”, *a.g.e.*, c. 6, s. 224.

³³ “Türkiye Havası”, ”, *a.g.e.*, c. 6, s. 180-182.

³⁴ “Veten Torpağı”, ”, *a.g.e.*, c. 3, s. 94.

Şuayip KARAKAŞ

Kemal Çağlar'ın, “Bir iman istiyorum uğruna baş koyacak.” mısraına cevap verirken, aslında vatan endişesinin en büyük iman olduğunu hatırlatarak,

“Satılıbmı Vetenin?
Ondanmı gileyisen?
Bu dehşete yanmağı
İman saymadınmı sen?”³⁵

diye sorar. Aynı eserinin devamında, sanatına, tıpkı “Ana Dili” şiirinde olduğu gibi yemin edercesine “namusum benim, vicdanım benim, imanım benim” ifadesiyle sahip çıkar. Şiiri, “arzular memleketi” olarak gördüğü vatanın tezahür edip yaşadığı mekân sayar:

“Polad polad deyildir, o sınımayb eyilse,
Sen özünün deyilsen, Veten senin deyilse...
Özünü tap sen evvel!
Veten darda da olsa,
Yad ellerde de olsa,
O senin imanında, üreyinde, senindir,
Arzular memleketi senin öz Vetenindir.”

1966 yılında yazdığı “Azerbaycan Oğluyam” adlı şiirinde, millî kimliğin korunması gerektiğini ve coğrafyanın ancak hatıralarla vatan hâlini alabileceğini hatırlatır ve vatani Azerbaycan'ın, “zamanın uğursuz yollarında” ikiye bölünmüş olmasından duyduğu acıyı dile getirir:

“Neyleyek ki...
Zamanın
Uğursuz yollarında
İkiye bölünmüşem.
İki başlı, bir gelbli
Bir bedene dönmüşem.
.....
Elimiz de bir bizim,
Dilimiz de bir bizim.
Vetenimiz bir bizim,
Dünenimiz bir bizim.
Olmuşug bir Vetende

³⁵ “Şeirim-İmanım Menim”, *a.g.e.*, c. 2, s. 138-139.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

Biz bu gün başga-başga.
Bizim talelerimiz
Bes neçün başga-başga?”³⁶

Bahtiyar Vahapzade'nin Sovyet sonrası yazdığı vatan şiirleri, Ermenilerin işgal ettiği Karabağ'ın etrafında döner. Şair, bu şiirlerinde, Karabağ için mücadele etmenin kutsiyetini terennüm eder. Bugün bütün Türklüğün ortak meselesi olan Karabağ'ın kurtarılması için herkesi imdada çağırır. Onun bu yolda yazdığı şiirlerinden 1992 tarihli “Veten” redifli gazeli ile tarihsiz “Algış” gazelinde şu mısralarla karşılaşırız:

“Çağırır indi bütün milleti imdada Veten
Deyişilmez, ay oğul, cennete dünyada Veten.”³⁷

“Algış veten yolunda vuran güçlü gollara,
Algış bu yurd için döyüşen merd oğullara.”³⁸

Vahapzade'nin Karabağ için yazdığı en güzel şiiri, herhâlde “Ezan Borcu” adlı şiiri olmalıdır. Bugün Ağdam'da, Şuşa'da, Kelbecer'de “göy kaşılı” minarelerinden baykuşların uluduğu “halal” Karabağ toprağının kaybedilmesi karşısında şair tahammül edilmez acılara gark olur. Şair, 2000 yılında yazdığı şiirinde, bu acıların sona ereceğine ve yetim kalan bu toprakların bir gün tarihî sahiplerine geri dönerek yeniden güleceğine olan inancını terennüm eder:

“Sen ezan verende... Allah adıyla,
Tezeden gülecek üze o torpag.
Tanrıya hitabın nur ganadıyla
Bütün Garabağı gucağlayacag.
Bizi sarsıtsa da bu derin yara,
Gecenin sonu var, gelecek o son.
İndi yetim galan o torpaglara
Bir ezan borcun var, bir neğme borcun.”³⁹

Şair, 1994 tarihli “Bu Torpag Üçün” adlı şiirinde, vatan toprağı Karabağ için mücadele etmeyi ve hatta ölmeyi şeref kabul eder:

³⁶ “Azerbaycan Oğluyam”, *a.g.e.*, c. 2, s.196-200.

³⁷ “Veten”, *a.g.e.*, c. 6, s. 516.

³⁸ “Algış”, *a.g.e.*, c. 6, s. 517.

³⁹ “Ezan Borcu”, *a.g.e.*, c. 7, s. 183-184.

“Ne deyek dilbilmeze,
Bir eşge can vermeze?
Şerefdir her bir kese
Ölmek, bu torpag için.”⁴⁰

1999 yılında yazdığı “Veten Marşı”⁴¹nda da, Veten uğrunda ölenler, ölümünden doğular, diyen şair, 1992 tarihi taşıyan “Biz Vetençün Doğuldug” adlı şiirinde,

“Tohunmasın bu yurda
Bir an düşmen nefesi.
Gelsin minarelerden
Allahü-Ekber sesi.”⁴²

mısralarıyla bize Türk İstiklâl Marşı’ndaki,

“Değmesin mâbedimin göğsüne nâmahrem eli,
Bu ezanlar ki, şهادetleri dînin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.”

mısralarını hatırlatır. Şair, aynı şiirindeki,

“Bu torpağın yolunda
Torpağa dönmek şeref!”

mısralarıyla da Namık Kemal’in

“Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevri ü mihnetten”

beytini hatırlatır. Bu benzerlikler, Azerbaycan Türklerinin, Türkiye Türkleriyle aynı kaderi yaşadıklarını ve benzer olaylar karşısında aynı tavrı sergilediklerini gösterir. Şair, 1993 yılında yazdığı “Özümden Özüme Şikayet” şiirinde ise, kaybedilen vatan toprakları için gerekli mücadelenin

---

⁴⁰ “Bu Torpag İçün”, *a.g.e.*, c. 6, s. 585.

⁴¹ “Veten Marşı”, *a.g.e.*, c. 8, s. 175.

⁴² “Biz Veten İçün Doğuldug”, *a.g.e.*, c. 6, s. 627.

Vatan Şairi Bahtiyar Vahapzade

verilemediğini, barış sözüne aldanarak asıl cevherden uzaklaşıldığını dile getirir:

“Geden toprağları gaytarmag için
Savaşa bilmedik, sülhle öyündük.
Babamız gurd idi,
ancag biz bu gün
Ellerden ot yeyen guzuya döndük.”⁴³

Bahtiyar Vahapzade, Azerbaycan’ın maruz kaldığı bu facia karşısında Türkiye’nin gösterdiği hassasiyeti ifade ederken, Sovyet döneminde dillerden düşürülmeyen milletlerin, halkların dostluğu sözünün de palavradan ibaret olduğunu, 1990 tarihli “Şehidler” şiirindeki şu mısralarda dile getirir:

“Milletler dostluğu! Astar üz imiş,
Bunun neyi varmış sözünden özge?
Atatürk düz demiş, vallah, düz demiş:
Yohdur türkün dostu özünden özge.”⁴⁴

* *
*

Hülâsa etmek gerekirse, Bahtiyar Vahapzade, şair olarak zengin bir vatan edebiyatının sahibidir. Şiirlerinde, ömrünün son yıllarına kadar vatanı Azerbaycan’ın 20. yüzyıldaki ıstıraplarla dolu hayatını terennüm etmiştir. Şiirleri kronolojik olarak değerlendirilecek olursa, Sovyet döneminde yazdığı eserlerinde, Sovyet vatan anlayışına inat millî vatan anlayışını, Azerbaycan’ın bölünmüş olmasından duyduğu ıstırapı, Rus emperyalizminin millî ruh üzerindeki tahribatını, vatanın güzelliklerini; Sovyet sonrası yazdığı şiirlerde ise Karabağ’ın Ermeni işgaline maruz kalmasından duyduğu kederi terennüm ettiği görülür.

Bahtiyar Vahapzade’nin şiirlerinde geçen vatanla ilgili unsurlar yan yana getirilecek olursa, ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır: “Vatan Azerbaycan’dır. Vatan, uğruna mücadele etmenin, ölmenin şeref sayıldığı kutsal bir mekândır. Vatan, arzular memleketidir. Vatan, minarelerinden

⁴³ “Özümden Özüme Şikâyet”, *a.g.e.*, c. 6, s. 126-129.

⁴⁴ “Şehidler”, *a.g.e.*, c. 6, s. 675-723.

Şuayip KARAKAŞ

ezan sesleri gelen, Hagga tapınan ve Haggdan doğulan, ezeli ve ebedi olan bir yurttur. Vatan, şairin hayalinin evveli ve sonu, iftihar, ulviyeti, şan-şöhretidir. Vatan, Oğuz'dan türemiş Türk oğlu Türk'ün yurdu, er-oğullar, erigidler ve kişi-gızların heyaldan şirin, arzudan güzel yurdudur. Vatan, dağ mehinde, guşların ceh-cehinde, yurddaşların kederinde ve ferehinde, Füzuli'nin 'ah' sesinde, Üzeyir'in neğmesinde, Elesger'in nefesinde duyulan ve şairin andı olan bir memlekettir. Vatan, Kür ve Aras nehirleri şairin damarında kan olup devreden, külekleri mızrab, ağaçları saz olan, halgı öz torpagından yaradan, halgın anası olan, eşgi her eşgiden ezel olandır. Vatan, Aras'ın iki sahilinde uzanan iki başlı, bir kalpli bir bedendir. Vatan, ana dille beraber uca dağların sonsuz ezemetinden, yatağına sığmayan çayların hiddetinden, Azerbaycan torpagından, elin bağrından gopan yanıklı neğmelerden, güllerin renglerinden, çiçeklerin iyinden, Mil düzünün, Muğan'ın sonsuz genişliyinden, ağsaçlı babaların aklından, kemâlinden, düşman üstüne cüman o Giratın nalından gopan sesden, halgın aldığı ilk nefesden yaradılan mügeddes bir ülkedir.”

Şunu söylemek mümkündür ki, Bahtiyar Vahapzade, yazdığı şiirlerle nesillere vatan sevgisini öğreten bir şairdir. Onun bu yolda yazdığı şiirleri ayrı bir kitapta toplanacak olursa, ortaya hiç şüphesiz çok geniş hacimli muazzam bir eser çıkacaktır. Türkiye'de son dönemde vatan sevgisini Bahtiyar Vahapzade kadar aşk derecesinde heyecanla terennüm eden bir şair çıkmamıştır. Onun vatan şiirleri, mutlaka ayrı bir kitap hâlinde yayımlanmalı, bu suretle hem Azerbaycan'da, hem de Türkiye'de yeni nesillere vatan sevgisinin ne olduğu öğretilmelidir. Azerbaycan ve Türk dünyası, Bahtiyar Vahapzade gibi bir “veten mecnunu”na, bir “dil mecnunu”na sahip olmakla bahtiyardır.